

KOMPETENCIJE INFORMACIJSKIH STRUČNJAKA U POTPORI OTVORENOJ ZNANOSTI

Renato Budimir; Elena Krasić, Marko Odak

Informacijske znanosti

Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru

88 000 Mostar, Bosna i Hercegovina

SAŽETAK

Internet nam nudi mnoštvo pogodnosti, ali mnoštvo informacija ne znači i kvalitetan sadržaj, pa su ljudima potrebne informacijske vještine da bi riješili probleme uz pomoć informacijskih stručnjaka. Obrazovana osoba, informacijski stručnjak razumije vrijednost nadogradnje i dijeljenja znanja s drugima što se postiže kroz mreže udruga i kroz istraživački rad. Otvorena znanost obuhvaća otvoreni pristup, otvorene podatke, otvorenu edukaciju, otvorenu evaluaciju, otvoreno licenciranje, otvorenu metodologiju, otvoren pristup lab-bilješkama, otvoreno licenciranje, otvoreni izvor, znanost za građane. S digitalnom revolucijom i raz-vojem informacijskih tehnologija, dogodila se značajna prekretnica u pristupu i načinima znanstvene komunikacije i diseminacije znanja te se u prošlom desetljeću među znanstvenim zajednicama intenzivno počinje promovirati otvoreni pristup.

Ključne riječi: Informacijski stručnjaci informacijske tehnologije, otvorena znanost, kompetencije

UVOD

Internet nam nudi mnoštvo pogodnosti, ali mnoštvo informacija ne znači i kvalitetan sadržaj, pa su ljudima potrebne informacijske vještine da bi riješili probleme uz pomoć informacijskih stručnjaka (1).⁸ Stoga, osnovni cilj informacijskih stručnjaka je poticati ljude na stvaralačko i kritičko mišljenje pri pronalazaženju, biranju, vrednovanju i korištenju informacija iz različitih izvora, te usvajanje znanja i korištenje tih izvora u obrazovne i znanstvene svrhe (2). U kontekstu napretka informacijske tehnologije, knjižnice i informacija znanstveni stručnjaci suočeni su s izazovima s kojima se susreću u pružanju i širenju informacija bitnih za cjelokupan razvoj ljudskog društva (3). Kako informacije i znanje postaju središnji kapital i najopsežniji izvor za razvoj, informacijski stručnjaci postaju sve važniji sudionici u procesu razvoja i komunikacije znanja. Suvremena digitalna revolucija je moćno sredstvo koje može pomoći u razvoju i izgradnji znanstvene infrastrukture. Digitalna revolucija pojam je koji označava brzi razvoj informacijskih i komunikacijskih tehnologija i inovacija u digitalnim sustavima koji iz temelja mijenja način mišljenja ljudi, njihova ponašanja, komuniciranja, rada i privređivanja (4).

KOMPETENCIJE INFORMACIJSKIH STRUČNJAKA

Prije deset godina kompetencija se razmatrala u smislu osobnih karakteristika, a ocjenjivala se u smislu karaktera, vrline, urođenih sposobnosti (5). Više Europe kompetenciju definira kao „skup znanja i vještina koje zaposleniku omogućuju laku orijentaciju u radnom polju i rješavanje problema povezanih s njihovom profesionalnom ulogom“ (6). Kada govorimo o kompetencijama informacijskih stručnjaka, one se mogu podijeliti u 3 skupine: stručne kompetencije, temeljne kompetencije i osobne kompetencije. Kompetencije koje se odnose na znanje praktičara o građi, pristupu, tehnologiji i upravljanju, te na sposobnost uporabe tih znanja kao temelja za pružanja informacijskih usluga najviše kvalitete se nazivaju stručne kompetencije (7). Temeljne kom-

petencije povezuju stručne i osobne kompetencije. Dvije temeljne kompetencije od većeg su značaja za svakog informacijskog stručnjaka (8). Obrazovana osoba, informacijski stručnjak razumije vrijednost nadogradnje i dijeljenja znanja s drugima što se postiže kroz mreže udruga i kroz istraživački rad, te njegovo predstavljanje na konferencijama, u publikacijama kao i kroz najrazličitije oblike suradnje (9). Osobne kompetencije predstavljaju skup stavova, vještina i vrijednosti koje omogućavaju praktičarima da učinkovito rade i pomažu svojoj organizaciji.

OTVORENA ZNANOST

U režimu otvorene znanosti znanstvenici vjeruju da znanstveni napredak ovisi o zajedničkom nasljeđu prethodnih postignuća. Dakle, rezultati akademske zajednice su zajedničko vlasništvo, a bitna je otvorena i puna komunikacija među znanstvenicima (10). Otvorena znanost obuhvaća otvoreni pristup, otvorene podatke, otvorenu edukaciju, otvorenu evaluaciju, otvoreno licenciranje, otvorenu metodologiju, otvoren pristup lab-bilješkama, otvoreno licenciranje, otvoreni izvor, znanost za građane itd. Neke od prednosti otvorene znanosti su unaprjeđivanje učinkovitosti istraživanja - minimalizacija dupliranja, obrazovanje tempa novih otkrića, omogućavanje interdisciplinarnih istraživanja, promoviranje znanstvene strogosti i ponovljivosti, unaprjeđivanje kvalitete znanstvenog output-a, poboljšanje suradnje i uključivanja većeg broja zainteresiranih, promocija znanstvenih aktivnosti i poticanje “znanstvene pismenosti” javnosti, povećanje ekonomskog i društvenog utjecaja znanstvenih istraživanja, osiguravanje novih mogućnosti za inovacije itd (11). S digitalnom revolucijom i razvojem informacijskih tehnologija, dogodila se značajna prekretnica u pristupu i načinima znanstvene komunikacije i diseminacije znanja te se u prošlom desetljeću među znanstvenim zajednicama intenzivno počinje promovirati otvoreni pristup i transparentnost, osobito u znanstvenim istraživanjima koja se financiraju javnim sredstvima. Otvoreni pristup najčešće podrazumijeva dostupnost digitalnih dokumenata, a ostvaruje se kroz zeleni (Green OA – arhiviranje u institucijskim repozitorijima znanstvenih radova) ili zlatni put (Gold OA – publiciranje radova u znanstvenim časopisima otvorenog pristupa) (12). Informacijske tehnologije i digitalna transformacija je vrlo važna za razvoj informacijskih stručnjaka (13, 14).

⁸ NONTHACUMJANE, P. (2010). “Essential competencies of an information professional working in a digital library environment, in the opinions of Norwegian and Thai Library and Information Science educators. (Master’s thesis).” Oslo University College; Tallinn University & University of Parma.

ZAKLJUČAK

Do sada su u svijetu donesene razne odluke i dokumenti vezani uz otvorenu znanost i otvoreni pristup. Europska komisija u svim dokumentima ističe važnost dostupnosti znanstvenih informacija. Otvoreni pristup informacijama smatra posebno važnim radi ubrzavanja inovacija, poticanja suradnje i izbjegavanja dupliciranja istraživanja, nadogradnje novih na ranija istraživanja te uključivanja javnosti i zainteresiranih pojedinaца u proces istraživanja da bi se postigla što bolja transparentnost u znanstvenom procesu.

Europski okvir e-kompetencija jednako važnim smatra tehnološke i organizacijske kompetencije. Prema navedenom okviru, u ICT stručnjake pripadaju ne samo klasični profesionalci koji se bave dizajnom softvera (software designers), razvojem (developers), administracijom sustava (system administrators) i sigurnošću sustava (security experts), nego i oni koji se bave upravljanjem informacija (information management, information provision), informacijskim tehnologijama (information technology), itd. Zbog kompetencija koje stječu, uloga informacijskih stručnjaka u informacijskom prostoru kojeg oblikuju Internet i informacijske tehnologije danas je važnija nego ikad prije.

LITERATURA

1. NONTHACUMJANE, P. (2010). "Essential competencies of an information professional working in a digital library environment, in the opinions of Norwegian and Thai Library and Information Science educators. (Master's thesis)." Oslo University College; Tallinn University & University of Parma
2. LAZIĆ-LASIĆ, J.; ŠPIRANEC, S.; BANEK ZORICA, M. "Izgubljeni u novim obrazovnim okruženjima – pronađeni u informacijskom opismenjivanju." // Medijska istraživanja 18, 1(2012), 125–142.
3. Thanuskodi S. Professional Competencies and Skills for Library and Information Professionals The Congress of Southeast Asian Librarians. 2015.
4. Kern J, Mustajbegović J, Bergman Marković B, Heim I, Vuletić S. Podatkovna otvorenost u svjetlu digitalne revolucije. Ljetopis ... (Akademije medicinskih znanosti Hrvatske) [Internet]. 2018 [pristupljeno 01.07.2021.];16(1):5-9. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/195076>
5. Thanuskodi S. Professional Competencies and Skills for Library and Information Professionals The Congress of Southeast Asian Librarians. 2015.
6. Webber, Sheila (1999) Competencies for Information Professionals. Bulletin of the American Society for Information Science, 26(1). <http://www.asis.org/Bulletin/Oct-99/webber.html>
7. Competencies for information professionals of the 21st century. Revised ed., June 2003. str.2. <https://www.sla.org/wp-content/uploads/2013/01/0_LRNCompetencies2003_revised.pdf>(12.05.2021.)
8. American Library Association. (2009a). Core Competencies in Librarianship. <<http://www.ala.org/educationcareers/careers/corecomp/corecompetences>>(12.05.2021.)
9. Robert S. „Core competencies of librarianship,“ LibraryScienceList.com, March 3, 2013. <<https://www.mastersinlibraryscience.net/core-competencies-of-librarianship/>> (12.05.2021.)
10. David, P. A. (2007): The historical origins of „open science“, Stanford Institute for Economic Policy Research, Stanford University, http://siepr.stanford.edu/sites/default/files/publications/06-38_0.pdf, (9. 11. 2016.). &
11. Shibayama, S. (2012): Conflict between entrepreneurship and open science, and the transition of scientific norms, Journal of Technology Transfer, 38, 508-531, DOI 10.1007/s10961-010-9202-7, (9. 11. 2016.). <https://bib.irb.hr/datoteka/868500.Otvorena_znanost.pdf> (12.05.2021.)
12. Moslavac A. Otvorena znanost, institucijski repozitoriji i uloga visokoškolske knjižnice. Knjižničar/Knjižničarka [Internet]. 2019 [pristupljeno 01.07.2021.];10(10):42-56. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/236244>
13. Odak M, Miljko A, Mandić L. Information Technology as a Support to Education. MIPRO 2019/CE
14. Kučina Softić S, Odak M, Lasić - Lazić J. Digitalna transformacija Novi pristupi i izazovi u obrazovanju, Sveučilište Sjever, 2021.